

терминитѣ у сегашнитѣ славяни — източни, западни и южни — ще се види, че основната терминология на правнитѣ имъ понятия е еднаква у всички: обичаи, право, правда, редъ, законъ, уставъ, сждъ, сждилища, сждия, препирня (кор. пря, споръ), грѣхъ, беззаконие и пр.

Ако приемемъ, че старобългаритѣ или първобългаритѣ на Аспаруха сж били носители на друго различно обичайно право, може да се твърди, че не се срѣщатъ решително никакви следи отъ старовремско влияние на неславянско народно право, особено като се има предъ видъ правната терминология. Защото въ новия български езикъ има нѣкои турски термини, възприети и широко употребявани, обаче това сж думи нововремски и османски, т. е. отъ строя или законодателството, донесени и установени отъ османскитѣ турци. Таквизъ думи сж, напр., давия (тжжба), кадия (сждия), догрулукъ (правда), кабаатъ или метатезирано кахабатъ (престжпкъ, грѣшка), зарар-зиянъ (пакостъ, повреда) и др. Нашето народно обичайно право може да е заело нѣкои чужди елементи отъ раннитѣ обитатели на полуострова: тракийци, илирийци и най-много отъ гърци. Но и до сега не се е установило конкретно едно подобно влияние и заемане. Напротивъ, установено е отъ византолози (Цахарие ф. Лингенталь, Успенски, Васильевски и др.), че старото българско обичайно право е въздействувало на византийското законодателство при създаването на Исаврийскитѣ закони, Еклога, Земед. Законъ и други. Думата „законъ“ даже е била приета отъ гръцката и албанска терминология, макаръ рѣдко, въ Тесалия и Епиръ; думата νόμος — законъ е незнайна у насъ нито въ простия, нито пъкъ въ нѣкакъвъ производенъ терминъ.

Християнскиятъ периодъ на българската правна история донася, редомъ съ нови вѣрски понятия, дълга редица отъ уредби (институти) и наредби (норми), дотогазъ или незнани, или инакъ схващани въ правогледа на народа. Това особено въ частно-правнитѣ, семейни и лични отношения. Уреждатъ се бракътъ, причинитѣ на развода, роднинствата.

Въ областта на престжпленията и наказанията става значителенъ преломъ. Явява се особена категория престжпления противъ вѣрата и черквата. Половата нравственостъ се огражда съ много повече санкции, отколкото преди. Двуженството или многоженството се смѣта вече за престжпно деяние; грабежътъ или отвличането на мома — една първобитна форма за сключване бракъ — почва да се преследва и отъ държава, и отъ черква; материалниятъ възгледъ на престжплението (само като причинило повреда) отстжпя мѣсто и на формалния, като се приема, че е достатъчно да има грѣхъ, макаръ и да не е причинена повреда съ действие (напр. нарушение на поста) кому и да било. Диференциратъ се нѣкои престжпления и обръща се внимание на субективния елементъ, на участие на волята при извършване престжпно деяние. Различаватъ волно и неволно убийство, убийство при свада, въ пияно състояние и др. Наказанията за палежъ се степенуватъ споредъ това, въ градъ ли, или село е извършенъ, умишлено ли, или по непредвидливостъ (немарливостъ) или случайно. Личната свобода, и кога се наруши формално, става обектъ на престжпно деяние.

Наказанията добиватъ публично-правенъ характеръ. Самосждътъ изчезва постепенно. Не е само уврежданото частно лице, което дири да добие удовлетворение чрезъ лична мѣстъ (вражда) или откупъ. Ако при Крумовото законодателство се срѣща една малка лестница (стълба): смъртно наказание, счупване на крака, конфискация на имотъ, сега лестницата обема: 1. нѣколко видове смъртни наказания (чрезъ посичане, чрезъ изгаряне); 2. тежки и леки членовредителства (мютиляции, осакатявания); 3. затворъ (темница);